

Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji za 2015. godinu

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Za sadržaj ove publikacije odgovoran je Labris - Organizacija za lezbejska ljudska prava i sadržaj ne mora nužno odražavati stavove USAID-a i Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

UVOD

Godina 2015. je izuzetno značajna za „LABRIS“ – organizaciju za lezbejska ljudska prava. Proslavile smo 20 godina od osnivanja. Dvadeset godina rada, aktivizma, borbe i posvećenosti za lezbejska ljudska prava, za LGBTIQ prava, ali i za ljudska prava svih ugroženih, marginalizovanih, za prava svih onih čiji se glas ne čuje. Kao i svih ovih godina trudile smo se i trudimo se da budemo otvorene za zajednicu, da čujemo glas naših korisnica i korisnika, da sve naše programe i aktivnosti realizujemo tako da one i oni zbog kojih postojimo u „Labrisu“ imaju svoje sigurno mesto. Paralelno sa tim predano saradujemo sa svim državnim organima i institucijama, nastojeći da se LGBTIQ teme stalno nalaze na agendama nadležnih državnih organa, da doprinesemo smanjenju diskriminacije LGBTIQ osoba, da ukažemo na probleme s kojima se susreće ova populacija i da stalno podsećamo državu da je njena obaveza da obezbedi jednaka prava i jednake šanse za sve svoje građane, uključujući i LGBTIQ osobe. Takođe, nastojimo da imamo dobru saradnju sa svim organizacijama koje se bave LGBTIQ pravima, jer verujemo da je solidarnost naša snaga i da ideja da svaka osoba mora uživati jednaka prava i imati jednake šanse bez obzira na pol, rod, rodni identitet, seksualnu orijentaciju ili bilo koje drugo lično svojstvo je iznad svakog pojedinačnog interesa.

Stoga, izveštaj o LGBTIQ pravima za 2015. godinu koji je pred vama ima za cilj da zajednici, partnerskim organizacijama, državnim organima i institucijama, ali i najširoj javnosti približi šta je „Labris“ radio u protekloj godini, šta nam je važno, šta smo postigli. Takođe nam je cilj da što objektivnije prikazemo stanje LGBTIQ prava, ukazujući kako na primere dobrih praksi i onog što predstavlja napredak u 2015. godini, tako i na probleme s kojima se susreće LGBTIQ zajednica, a sve u želji da se približimo društvu u kome postoji nulta tolerancija na nasilje i diskriminaciju.

Pre nego što smo započele s izradom ovog izveštaja pozvale smo sve organizacije koje se bave LGBTIQ pravima da nam dostave svoje predloge i aktivnosti za koje smatraju da treba da se nađu u izveštaju o LGBTIQ pravima u 2015. godini. U vezi s tim, zahvaljujemo se Gejtenu-LGBT i Gej-lezbejskom info centru na dostavljenim materijalima i predlozima. Veliku zahvalnost dugujemo i našoj kolegini Jeleni Vasiljević iz „Labrisa“ bez čije pomoći, sugestija i logističke podrške ovaj izveštaj ne bi bio moguć.

AKTIVNOSTI LABRISA U 2015

Rad Labrisa sa zajednicom

Lezbejska nedelja - "Lezbejska YU Bav nema granice"

Peta Lezbejska nedelja, pod nazivom Lezbejska YU Bav nema granice, održala se u Beogradu, od 8 - 10. decembra 2015. godine. Ovaj skup okupio je oko 130 lezbejskih aktivistkinja sa prostora bivše Jugoslavije. U okviru Pete Lezbejske nedelje održan je čitav niz panela, diskusionih grupa i radionica na sledeće teme: Lezbejke i sport, Država i lezbejke, Lezbejska umetnička intersekcionalnost, Programi psihološke podrške lezbejkama, Autonomni ženski prostori, Hijerarhije među nama, Lezbejski aktivizam i solidarnost sa drugim društvenim pokretima, Feminizam u lezbejskom pokretu, Veganstvo i lezbejke i dr. Imale smo priliku i da uživamo u plesu kroz radionice Queer tanga, kreirale smo izložbu fotografija Različite revolucije, projektovale dva filma, organizovale koncert ženskih izvođačica.

Ovim događajem obezbedile smo siguran prostor u kome smo imale šansu da reflektujemo aktuelne procese i probleme u društvu i na lezbejskoj aktivističkoj sceni. Da razgovaramo i promišljamo pitanja granica, kako u kontekstu trenutnog političkog momenta, tako i ona unutrašnja u nama. Da diskutujemo o pravcima naših sadašnjih i budućih aktivnosti i mogućih saradnji, kao i da međusobnim susretom osnažimo jedna drugu i napunimo se konstruktivnom energijom za naš dalji aktivistički rad.

Ciklus iskustveno-kreativno-edukativnih radionica pod nazivom „Lezbejska ljubav je pravda“

U periodu od januara do avgusta 2015. godine održale smo osam radionica pod nazivom "Lezbejska ljubav je pravda". Na radionicama smo se bavile lezbejskim partnerskim odnosima. Neke od tema o kojima smo razgovarale su: kako se upoznajemo, kako održavamo veze na daljinu, po čemu je lezbejska ljubav različita, iskazivanje emocija u odnosu, raskidi, odnosi sa bivšim devojčkama, lezbejski seks, emotivna zavisnost, kontrola i nasilje u odnosima, kako se nosimo s autovanjem, samopovređivanje, autonomija. Radionice su bile namenjene svim ženama koje imaju iskustvo lezbejskih odnosa ili koje im teže.

Obeležavanje 20 godina rada i aktivizma „Labrisa“

Labris je serijom tekstova na sajtu obeležio 20 godina rada. Svakog meseca smo objavljivale po jedan tekst iz arhive labrisovog aktivizma. U rubrikama Vremeplov: dogodilo se na današnji dan, Da li se sećate? i Dostignuća. Na Fejsbuk, Tviter i Instagram stranicama objavljivale smo zanimljivosti iz rada Labrisa, koje smo ilustrovale fotografijama iz arhive. Verujemo da je ovo vredna arhivska građa koja pokazuje koliko dugačak put smo prešle.

Ostale aktivnosti

I tokom 2015. godine smo bile otvorene za zajednicu i potrebe naših korisnica. Organizovale smo veliki broj susreta u Labrisu, gledale lezbejske filmove, razgovarale o temama aktuel-

nim za naše bivstvovanje sa domaćim i inostranim aktivistkinjama i sl. Organizovale smo i različite sportske aktivnosti.

Da bismo što bolje razumele potrebe naših korisnica napravile smo upitnik kako bismo čule šta je to što Labris može da učini da poboljša svoj rad.

Saradnja Labrisa sa državnim organima

Konferencija „Demokratija za sve: Političko učešće LGBTI osoba na Zapadnom Balkanu“

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, zajedno sa partnerskim organizacijama iz Sjedinjenih Američkih država i Nemačke, Gej i lezbejskim Viktori institutom i Hiršfeld Edi fondacijom, a uz finansijsku podršku USAID, Astrea i Ministarstva spoljnih poslova Nemačke, organizovala je 15. 16. i 17. septembra u Beogradu, konferenciju „Demokratija za sve: Političko učešće LGBTI osoba na Zapadnom Balkanu“.

Konferencija sa temom političkog učešća LGBTI osoba na Zapadnom Balkanu, koja je održana u Narodnoj skupštini Republike Srbije 15. septembra, a zatim i u beogradskom hotelu “88 rooms” 16. i 17. septembra, čini krunu jednogodišnjeg projekta Labrisa (uz saradnju sa Gej i lezbejskim Viktori institutom i NDI) koji je realizovan tokom 2014. godine, a tokom koga su 22 autovane LGBTI osobe iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Albanije, Makedonije, Crne Gore i sa Kosova prošle trening za političko liderstvo, čime su stekle osnovno iskustvo o političkom aktivizmu, ali i o načinu na koji sa stanovišta političkog angažovanja mogu uticati na celokupne društvene tokove.

Sastanku u Domu Narodne skupštine Republike Srbije, prisustvovali su osim aktivista/tkinja civilnog sektora, predstavnika/ca ambasada i nezavisnih institucija na lokalnom i republičkom nivou, poslanici/ce iz Albanije, Srbije i Irske, kao i predstavnik Vlade Crne Gore, dok su poslanici/ce iz Slovenije, Crne Gore i Makedonije uzeli aktivno učešće na panelima tokom konferencije.

Ovo je bio prvi put da u jednoj zemlji na prostoru Zapadnog Balkana, LGBTI aktivisti/tkinje zajedno sa donosiocima odluka razgovaraju o većem stepenu participacije nedovoljno zastupljenih grupa, među kojima je svakako i LGBTI zajednica.

Jedan od ciljeva ovog sastanka i čitave konferencije bilo je i povezivanje narodnih poslanika/ca iz zemalja Zapadnog Balkana sa kolegama/inicama iz zemalja EU kako bi se razmenile ideje o njihovoj ulozi na promociji ljudskih prava LGBTI osoba i unapređenju ravnopravnosti ove manjinske grupe.

Posebno značajan događaj na ovoj konferenciji održan je 15. septembra u prostoru Narodne skupštine Republike Srbije, a koji je gotovo istorijski za LGBTI pokret na Zapadnom Balkanu, kada je osnovana skupština regionalne LGBTI asocijacije ERA– LGBTI Equal Rights Association for Western Balkans and Turkey, koja okuplja blizu 30 LGBTI organizacija i koja ima za cilj da postane krovna LGBTI asocijacija na Balkanu. Labris je jedan od osnivača ove organizacije. Više informacija o radu ERA-LGBTI asocijacije može se naći na internet prezentaciji <http://www.lgbti-era.org/about-us>.

Edukativni program “Labrisa”

Kao i prethodnih godina, “Labris” je i tokom 2015. godine bio izuzetno posvećen edukovanju profesionalaca u državnim ustanovama i institucijama o pravima LGBTI osoba.

- Treninzi policija

Obuka je imala za cilj, pre svega, smanjenje nasilja i homofobije, ali i obezbeđivanje uslova da policijske službe budu mesto poverenja u kome će se LGBT osobe osećati zaštićeno od nasilja, zlostavljanja i diskriminacije. U periodu od 26. novembra do 25. decembra 2015. godine održano je pet dvodnevnih treninga u Novom Sadu, Zrenjaninu, Beogradu, Nišu i na Zlatiboru na kojima je prisustvovalo ukupno 116 policijskih službenika/ca iz 27 policijskih uprava u Republici Srbiji. Tren-

ing je bio namenjen policijskim službenicima/cama zaposlenim u dežurnim službama. Obučeni učesnici treninga imali su obavezu da održe treninge u svojim policijskim stanicama svojim kolegama/inicama do kraja februara 2016. godine. Na ovaj način obučeno je još 2000 policajaca u toku 2016. godine.

Pored treninga održano je i predstavljanje LGBT oficira za vezu u lokalnim zajednicama.

- Treninzi profesori

U martu i maju 2015. održana su dva treninga „Istopolna orijentacija u savetodavnom i terapijskom radu“, treninzi su bili usmereni na podizanje svesti o posledicama koje homofobija i diskriminacija imaju po društvo i mlade LGBT osobe i imali su za cilj da stručnim saradnicama/cima i profesorima/kama pruže mogućnost za bolje i potpunije razumevanje problematike LGBT đaka, čime se pojačava primarna prevencija i utiče na stvaranje tolerantnije, pravednije i sigurnije škole i društva uopšte. Seminar „Istopolna orijentacija u savetodavnom i terapijskom radu“ namenjen je nastavnicima/ama i stručnim saradnicima/ama srednjih škola. Dvodnevni seminar obuhvatao je sledeće teme: terminologiju i identitete, ljudska prava lezbejki i gejeva, društvene mehanizme homofobije, coming out, trans egzistenciju, stereotipe i predrasude, simuliranje konkretnog rada sa učenicima/cama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne i upoznavanje sa lezbejskom egzistencijom kroz metodologiju „žive biblioteke“.

Monitoring nad primenom “Strategije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije” i sprovođenjem Akcionog plana Strategije

Organizacija za lezbejska ljudska prava “Labris” započela je politički dijalog sa državnim institucijama u cilju uspešnijeg praćenja primene usvojene Strategije za prevenciju i zaštitu od diskriminacije i posebno odredbi koje se tiču unapređenja položaja LGBT zajednice. U fokusu dijaloga nalazi se unapređenje kapaciteta LGBT zajednice, njihovih porodica i prijatelja, stručnjaka/kinja iz oblasti različitih sistema za izveštavanje o primeni Strategije i Akcionog plana.

Labris je u novembru organizovao trening „Monitoringom javnih politika do pravednijeg društva“ na kome je prisustvovalo 20 osoba koje su obučene za pripremu i prezentovanje izveštaja iz senke.

LABRIS je tokom septembra 2015. i februara 2016. godine poslao upitnik sa pitanjima o realizaciji mera i aktivnosti koje propisuje Akcioni plan za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine, na adrese 12 institucija. Sve institucije su poslale odgovore.

Zajedno protiv diskriminacije

Projekat *The Network Change for Serbia's LGBT Community* se izvodi uz finansijsku podršku USAID-a, i traje do 30. septembra 2017. Predviđeno je da se projektne aktivnosti izvode na nacionalnom i lokalnom nivou u 7 lokalnih zajednica u Srbiji – Novi Sad, Subotica, Novi Pazar, Kragujevac, Niš, Pančevo i Beograd.

Ključne komponente projekta su:

1. Jačanje kapaciteta

- a) LABRISA za održivo delovanje u oblasti promocije LGBT prava u Srbiji
- b) Jačanje organizacionih kapaciteta saradničkih organizacija LABRISA – LGBT organizacija i organizacija angažovanih u oblasti zaštite i promocije prava drugih društvenih grupa, uključujući marginalizovane grupe; kao i kapaciteta za monitoring i javno zastupanje
- c) ačanje kapaciteta intersektorskih mreža u lokalnim zajednicama (predstavnicima/ce orga-

nizacija civilnog društva, policije, obrazovnih i zdravstvenih institucija, sistema socijalne zaštite i lokalne samouprave) za prepoznavanje i adekvatno reagovanje na diskriminaciju (naročito diskriminaciju koja pogađa LGBT osobe), promociju antidiskriminacionih praksi, monitoring i javno zastupanje
d) Kreiranje i održavanje zajedničke baze znanja po uzoru na WIKICIV platformu

2. Sveobuhvatno istraživanje (međunarodni i nacionalni primeri dobre prakse, analiza međunarodnih i nacionalnih standarda za zaštitu LGBT osoba od diskriminacije, analiza nacionalnih i dostupnih lokalnih praksi u reagovanju na diskriminaciju i nasilje, formulisanje preporuka

3. Praćenje primene Strategije za prevenciju i borbu protiv diskriminacije i drugih relevantnih propisa na nacionalnom i lokalnom nivou (monitoring)

- a) Izrada instrumenata za monitoring, uključujući forme za izveštavanje
- e) Izvođenje aktivnosti praćenja na lokalnom i nacionalnom nivou (u saradnji s partnerskim organizacijama)
- a) Periodično kreiranje izveštaja i preporuka
- b) Kreiranje sistema za praćenje kroz platformu ISTINOMER (<http://www.istinomer.rs/>)

4. Formulisanje objedinjenih preporuka, unapređenje svesti o diskriminaciji u opštoj populaciji i javno zastupanje

- a) Kreiranje preporuka zasnovanih na iskustvima iz aktivnosti praćenja primene relevantne regulative i istraživanja
- b) Kreiranje zajedničke platforme za javno zastupanje
- c) Izvođenje lokalnih i nacionalnih akcija javnog zastupanja
- d) Kreiranje dokumentarnog filma
- e) Kontinuirani medijski nastupi

Promena diskriminatornih sadržaja u srednjoškolskim udžbenicima

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je još 2011. godine, prema svojim ovlašćenjima, formirala radnu grupu za analizu nastavnih planova i programa i nastavnih materijala za osnovnu i srednju školu na osnovu kojih su 10. 6. 2011. godine date preporuke Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS, Nacionalnom prosvetnom savetu i Zavodu za unapređenje kvaliteta vaspitanja i obrazovanja, a koje su se odnosile na uklanjanje diskriminatornih sadržaja iz nastavnih materijala i prakse i promovisanje tolerancije i poštovanja ljudskih prava. Te preporuke nisu usvojene. Iz tog razloga "Labris" je tokom 2014. i 2015. godine, uz podršku Ambasade Kraljevine Holandije, uradio ponovnu analizu srednjoškolskih udžbenika kako bi se uočilo da li je došlo do nekih izmena i kakvo je trenutno stanje kada je diskriminatorni sadržaj koji se odnosi na LGBTI populaciju u pitanju. Istraživanje se vršilo kroz kvalitativnu analizu sadržaja na uzorku od 26 udžbenika iz oblasti psihologije, biologije i oblasti medicine, a koji se koriste u školskoj 2013/2014 godini. Istraživanje je pokazalo da se u čak 18 slučajeva u 9 srednjoškolskih udžbenika iz biologije, psihologije i medicine nalazi eksplicitno diskriminatorni sadržaj čime se krše ne samo ljudska i manjinska prava, već i Ustav i niz zakona Republike Srbije. Stoga je "Labris" otvorio posebnu stranicu na internet na adresi <http://www.diskriminacijaudzbenicima.org.rs/sr/> preko koje je svako zainteresovano lice moglo da pošalje apel za uklanjanje diskriminatornih sadržaja iz udžbenika, što je automatski prosleđivano na adrese 30 nadležnih institucija. Pored toga, Labris je više puta zahtevao od nadležnih institucija da se diskriminatorni sadržaji izmene i ukinu.

Hitna izmena diskriminatornih sadržaja je neophodna iz sledećih razloga:

- Krše se Ustav i zakoni Republike Srbije
- Sadržaj nije u skladu sa savremenim tokovima i saznanjima nauke
- Podržavaju se stereotipi i predrasude u društvu prema LGBT osobama i indirektno pod-

stiče nasilje i diskriminacija prema LGBT osobama

- Mladim LGBT osobama u osetljivom periodu odrastanja, u adolescenciji, nanosi se emotivna bol i socijalno se isključuju kao bolesni i socijalno devijantni. Na osnovu pokazatelja iz brojnih studija, mlade osobe, zbog odbijanja i nerazumevanja porodice i društva prema njihovoj istopolnoj seksualnoj orijentaciji tokom adolescencije su: 8,4 puta sklonije da pokušaju samoubistvo i 5,9 puta sklonije depresiji.
- Otežava se rad profesorki/ra koji rade u srednjim školama, a čiji je zadatak rad na toleranciji i poštovanju različitosti kao i rad na prevenciji nasilja u školama.
- Da bi se najšira javnost upoznala sa činjenicom da u srednjoškolskim udžbenicima postoje vrlo teški diskriminatorni sadržaji koji se odnose na LGBTI osobe, "Labris" je 6. oktobra 2015. godine predstavio rezultate projekta "Obrazovanjem do boljeg socijalnog položaja LGBT osoba", koji je podržan od strane Ambasade Kraljevine Holandije, a realizovan u toku 2014. i 2015. godine. Tom prilikom smo predstavile ono što je do tad urađeno u okviru projekta „Obrazovanjem do boljeg socijalnog položaja LGBT osoba“ i predstavljani su naredni koraci koje planiramo da preduzmemo u oblasti obrazovanja, kako bismo unapredile položaj osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne i rod-nog identiteta. Konferenciji su prisustvovala predstavnice Labrisa i Jasminka Peruničić Alen iz Ministarstva prosvete, koja je tada izjavila: „Od sledeće godine mogu se očekivati udžbenici bez diskriminatornog sadržaja koji se odnosi na LGBT populaciju“.

Predstavnice Labrisa su na toj konferenciji posebno istakle da je Organizacija za lezbejska ljudska prava Labris više puta tražila da se povuče devet udžbenika za srednju školu u kojima se diskriminiše LGBT populacija. U devet srednjoškolskih udžbenika iz biologije, psihologije i medicine na 18 mesta nalazi „eksplicitno diskriminatorni sadržaj“ prema LGBT populaciji, čime se krše Ustav Srbije i niz zakona. Labris je istakao da su neki udžbenici sa diskriminatornim sadržajem prema LGBT populaciji odobreni pre više od 20 godina, a da je jedan od tih udžbenika odobren 2011. godine.

Prema rečima predstavnice Ministarstva prosvete, na osnovu važećih standarda u udžbenicima koji se koriste nema diskriminatornog sadržaja. Ona je rekla da novi Zakon o udžbenicima predviđa proceduru proveravanja i odobravanja udžbenika na četiri godine, a predviđeno je da pritužbe podnose i roditelji i deca, kao i da tu bude ključna uloga organizacija koje se bave pravima LGBT osoba. Prema njenim rečima, u članu Zakona o udžbenicima se navodi da će se Zakon o diskriminaciji primenjivati na sporne sadržaje u udžbenicima, i da je u toku izrada Pravilnika o prepoznavanju diskriminacije.

Programska koordinatorica za edukaciju u Labrisu Aleksandra Gavrilović, kazala je da će ta organizacija nastaviti da prati rad Ministarstva prosvete i da očekuje da Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja usvoji nove standarde o udžbenicima.¹

Sastanak Koalicije protiv diskriminacije i Koalicije za pristup pravdi sa poverenicom za zaštitu ravnopravnosti

U avgustu 2015. održan je sastanak predstavnika dve koalicije koji su predstavili svoj rad u domenu borbe protiv diskriminacije. Poverenica je informisala predstavnike civilnog društva o svojim planovima u narednom periodu. Na tom sastanku bilo je reči o budućim modalitetima saradnje između ove institucije i organizacija – članica dve koalicije, sa naglaskom na potrebi organizovanja javnih slušanja u Narodnoj skupštini, na kojima bi se skrenula pažnja institucija i celokupne javnosti na specifične probleme diskriminiranih grupa u Srbiji, kao i ponudila rešenja za prevazilaženje sistemskih problema u vezi sa diskriminacijom.

¹ Izvor: <http://labris.org.rs/sledece-godine-imacemo-udzbenike-bez-diskriminatornog-sadrzaja/>

Sastanku su prisustvovali predstavnici Centra za unapređivanje pravnih studija, Civil Rights Defenders, Praxis, Regionalnog centra za manjine, zatim Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, koji je od osnivanja član Koalicije protiv diskriminacije, Gayten LGBT, Udruženja studenata sa hendikepom, Inicijative mladih za ljudska prava, CHRIS – mreže odbora za ljudska prava i FHP-a. Predstavnicima Labrisa na tom sastanku je pored davanja informacija o trenutnim i budućim aktivnostima Labrisa, posebno istakla važnost pravnog regulisanja istopolnih zajednica u Srbiji.

Saradnja Labrisa sa drugim organizacijama civilnog društva koje se bave LGBTIQ pravima

Projekat "Bezbednost i ravnopravnost"

Dana 8. oktobra 2015. godine održana je konferencija "Jačanje društvenog dijaloga o pravima ranjivih grupa u zapošljavanju", na kojoj su predstavljeni rezultati dvogodišnjeg projekta "Bezbednost i ravnopravnost" u organizaciji društva LABRIS – organizacije za lezbejska ljudska prava, GAYTEN LGBT i ŠKUC LL iz Slovenije, a koja je podržana od strane Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji.

U toku trajanja projekta ostvareni su značajni rezultati. Edukovano je 64 aktivistkinja/ista iz Beograda, Novog Sada, Šapca, Smedereva, Vršca i Zrenjanina koji/e su nakon treninga spremni/e prepoznati neravnopravnost u zapošljavanju i preispitati načine za nove inicijative i svoj aktivni doprinos u sprečavanju svih vrsta nezakonite diskriminacije u zapošljavanju.

U okviru projekta organizovan je okrugli sto: "Zašto je međusobna saradnja bitna kod formulisanja politika nediskriminacije u zapošljavanju na teritoriji Srbije, regiona i EU". Pripremljena su četiri priručnika: Mere protiv diskriminacije u zapošljavanju i uloga nevladinih organizacija, Upravljanje različitostima pri zapošljavanju, Dobre prakse upravljanja raznolikošću i Dobre prakse provođenja mera protiv diskriminacije pri zapošljavanju.

Letnji feministički susret mladih seoskih žena u Bezdanu

FERONIA – udruženje građanki iz Bezdana, BeFem – feministički kulturni centar i Labris, grupa za promociju ženskih lezbejskih prava organizovale su drugi po redu Letnji feministički susret mladih seoskih žena, koji je održan 31. jula i 1. avgusta 2015. godine u Bezdanu. Letnji feministički susret mladih seoskih žena, okupio je 30 mladih žena iz nekoliko sela Vojvodine, koje su tokom dvodnevni predavanja i radionica zajedno učile i razgovarale o ženskim pravima, feminizmu, položaju mladih žena na selu, jeziku, medijima, kao i različitim metodama aktivističkog i ekonomskog udruživanja.

25 godina LGBT aktivizma i potpisivanje Platforme

Dana 23. 4. 2015. godine LGBT organizacije u Srbiji su obeležile 25 godina aktivizma predstavljanjem i potpisivanjem Platforme koja otvara novo poglavlje u borbi za društvo u kom se poštuju prava svih građana i građanki. Platformu su potpisale sledeće organizacije: Asocijacija Duga, Gayten-LGBT, Izađi, Labris, Queeria centar, Parada Ponosa Beograd i Siguran puls mladih. Potpisivanje Platforme je jedan od najznačajnijih događaja u istoriji LGBT pokreta u Srbiji. Platforma je nastala iz potrebe LGBT zajednice da organizacije koje se bore za prava LGBT osoba u toj borbi budu jedinstvene, da definišu međusobnu saradnju kao i saradnju sa drugim organizacijama koje su fokusirane na poštovanje, ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava. Potpisivanjem Platforme društvu i institucijama se šalje snažna poruka da postoje organizacije koje su saglasne u vezi sa suštinskim potrebama i opštim ciljevima zajednice, a LGBT osobama da se jedinstveno, organizovano i stalno radi na poboljšanju kvaliteta svakodnevnog života svih građanki i građana.

Javne politike u oblasti zaštite prava i poboljšanja kvaliteta života LGBT građana i građanki

Organizacije "Labris" i "Forum za etničke odnose", u saradnji s Odborom za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije, su 27. marta 2015. u zgradi Narodne skupštine organizovali okrugli sto na kome su predstavljene javne politike u oblasti zaštite prava i poboljšanja kvaliteta života LGBT građana i građanki.

Organizacije civilnog društva za zaštitu ljudskih prava iz Srbije su tokom 2014. izradile javne politike u oblasti: Pristup pravdi i vladavina prava; Bezbednost, prevencija nasilja i borba protiv nasilja; Zabrana diskriminacije; Obrazovanje i socio-ekonomska stabilnost; LGBT kultura i identiteti.

Na okruglom stolu, 27. marta 2015. predstavljene su združene politike iz oblasti: Pristup pravdi i vladavina prava kao i bezbednost, prevencija nasilja i borba protiv nasilja. Poseban akcent je bio stavljen na pitanje položaja i bezbednosti trans zajednice u Srbiji.

Publikacije objavljene u 2015. godini

- Upravljanje različitostima pri zapošljavanju - Uloga nevladinih organizacija u zalaganju za jednake mogućnosti i promocije ravnopravnosti pri zapošljavanju
- Mere protiv diskriminacije u zapošljavanju i uloga nevladinih organizacija
- Dobre prakse upravljanja raznolikošću pri zapošljavanju: Evropska unija, Srbija i region zapadnog Balkana
- Dobre prakse mera protiv diskriminacije pri zapošljavanju: Evropska unija, Srbija i region zapadnog Balkana
- Razumeti i podržati - publikacija namenjena roditeljima, članovima porodica i prijateljima LGBT osoba
- Zločin iz mržnje - Postupanje državnih organa u slučajevima napada na LGBT osobe u Srbiji
- Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji za 2014. godinu
- Izveštaj o implementaciji Preporuke CM/Rec(2010)5 Komiteta ministara zemljama članicama o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta u Srbiji za period 2013, 2014. i 2015. godine
- Predlozi javnih politika u oblasti zaštite prava i poboljšanja kvaliteta života LGBT osoba u Srbiji

Aktivnosti organizacija civilnog društva koje se bave LGBTIQ pravima

- Gayten-LGBT učestvuje u projektu „Bezbedni/e i jednaki/e: Nediskriminacija i menadžment diverziteta pri zapošljavanju“ sa partnerskim organizacijama Škuc-LL (Slovenija) i Labris (Srbija). U okviru ovog projekta održan je i festival „Dani različitosti“, uključujući i izložbu nagrađenih radova na temu različitosti i nediskriminacije.
- Gayten-LGBT je objavio priručnik Standardi nege zdravlja transseksualnih, transrodnih i osoba koje se rodno ne konformiraju, 7. verzija, u izdanju i prevodu Gayten-LGBT, koji je predstavljen javnosti i dostupan je i u PDF formatu na sajtu organizacije.
- U martu 2015. godine započeo je projekat individualnih konsultacija za lezbejke, queer i biseksualne žene u prostorijama Gayten-LGBT. Konsultacije za lezbejke od početka 2015. nude mogućnost obavljanja individualnih direktnih konsultacija podrške za lezbejke, queer i biseksualne žene u prostorijama organizacije Gayten-LGBT.
- Gayten-LGBT je izradio Stručno obrazloženje Modela zakona o rodnom identitetu čiji je

- autor stručna grupa organizacije Gayten-LGBT. Model zakona o rodnom identitetu izrađen je u cilju poboljšanja položaja i prava transpolnih i transrodnih osoba, i Model zakona o rodnom identitetu sa stručnim obrazloženjem dostupan je na sajtu organizacije.
- Gayten-LGBT je u saradnji sa Labrisom, organizovao IDAHOT queer piknik povodom obeležavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije (IDAHO/T/Bit), 17. maja 2015. u Studentskom parku u Beogradu.
  - Gayten-LGBT učestvuje na konferenciji Sarajevskog otvorenog centra „Dijalog o transrodnosti“ 2. juna u Sarajevu, zajedno sa organizacijama Trans Aida Hrvatska, Queer Montenegro i Juventas iz Crne Gore, i SOCiz Bosne i Hercegovine. Na konferenciji učestvuju i članice Kabineta za transrodna stanja KBC-a iz Beograda. Konferencija je završena otvaranjem izložbe „Sva ljudska bića se rađaju jednaka i slobodna“, na kojoj je predstavnik Gayten-LGBT takođe učestvovao i čiji je aktivistički rad takođe uključen u pomenutu izložbu.
  - Projekat Gayten – LGBT „Prava interseks osoba“ kreće septembra meseca i usmeren je prvo na istraživanje praksi i stavova u pogledu medicinskog tretmana interseks dece kod nas, kojim su obuhvaćeni lekari/ke i roditelji.
  - Organizacija Transgender Europe (TGEU) pozvala je srpske političare da se aktivnije uključe u diskusiju sa relevantnim zainteresovanim stranama u vezi sa zakonskim priznanjem roda i donošenjem Zakona o rodnom identitetu, i podržala je napore Gayten-LGBT u tom pravcu.
  - Gayten-LGBT je u oktobru 2015. godine organizovao regionalnu konferenciju „Trans, interseks, kvir - Osvrti i novi horizonti“, u Beogradu, uz finansijsku podršku Ambasade Kraljevine Holandije. Na ovoj konferenciji je obeležen i Međunarodni dan akcije za depatologizaciju trans identiteta. Kampanja „Stop patologizaciji trans identiteta“ (Stop trans pathologization/STP) je međunarodna kampanja koja se fokusira na depatologizaciju trans identiteta, i tada Gayten-LGBT postaje i zvanična članica ove kampanje, a dešavanje koje je Gayten-LGBT organizovao s ciljem obeležavanja dana akcije, uvršteno je u spisak svetskih dešavanja povodom obeležavanja dana akcije za depatologizaciju i nalazi se na vebsajtu STP-a.
  - Meseca oktobra, održan je prvi trening za instruktore/ke za rodnu ravnopravnost u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije o rodnim identitetima i trans osobama, na kome je učestvovalo jedanaest osoba. Uvodnu sesiju o rodu i rodnim identitetima, uključujući i osobe trans identiteta, kao i predavanje o iskustvima trans osoba, o nasilju i diskriminaciji kojima su izložene držale su predstavnice (psihološkinja i stručna konsultantkinja) organizacije Gayten-LGBT. Na treningu je ukazano i na važnost hitnog regulisanja pitanja zakonskog priznanja rodnog identiteta.
  - Organizacija Gayten-LGBT je tokom septembra objavila dva važna izdanja: „Prekinimo ćutanje! Izveštaj monitoringa diskriminacije i zločina iz mržnje nad trans osobama“ i „Trans osobe u Srbiji – analiza položaja i predlog pravnog rešenja. Model zakona o rodnom identitetu“. Oba su dostupna u PDF formatu na sajtu organizacije.
  - Organizacija Gayten-LGBT u Beogradu obeležila je Međunarodni dan sećanja na žrtve transfobije. Aktivisti/kinje i građani/ke okupili su se na Trgu Republike u 20h časova i zapalili sveće u znak sećanja na sve trans osobe koje su izgubile život. Pored trans zastave sa nazivom dana koji se obeležava, aktivisti/kinje su držali/e transparent s porukom: „Životi trans osoba su važni!“
  - Gej-lezbejski info centar je u saradnji sa Sarajevskim otvorenim centrom organizovao Merlinka festival u Sarajevu. Direktor i selektor Merlinka festivala Predrag Azdejkić učestvovao je u radu Teddy žirija na Berlinalu
  - „Gej-lezbejski centar“ je u saradnji s udruženjem Zadrugarice po prvi put organizovao Merlinka festival u Nišu

- Od 24. do 26. Aprila 2015. održan je Vikend transrodne kulture i umetnosti u UK „Parobrod“
- U junu 2015. je bilo poslednje igranje predstave Merlinkina ispovest u Domu omladine Beograda
- Organizovan je Pride Weekend 27. i 18. juna u Domu omladine Beograda
- „Gej-lezbejski info centar“ je u saradnji sa Ženama u crnom, Gej strejt alijansom, Dugom Šabac, Centrom za kvir studije, udruženjem Hestija, Komitetom pravnik za ljudska prava, Savezom antifašista Srbije organizovao Zonu slobodnu od mržnje
- Direktor i selektor Merlinka festivala Predrag Azdejkić učestvovao je u žiriju MIX festivala u Kopenhagenu
- U saradnji sa Queer Montenegro organizovan je Merlinka festival u Podgorici
- Organizovan je 7. Merlinka festival u Domu omladine Beograd

LGBT PRAVA U PRAVNOM SISTEMU REPUBLIKE SRBIJE

Antidiskriminaciono zakonodavstvo

Ustavom Republike Srbije zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Ustav ne navodi izričito zabranu diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, roda i rodnog identiteta.

Nakon donošenja Ustava donet je niz antidiskriminacionih zakona, od kojih je od posebnog značaja Zakon o zabrani diskriminacije, kao opšti i krovni zakon u oblasti zaštite od diskriminacije u kom je diskriminacija po osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije posebno zabranjena, a izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti po tim osnovima propisano je kao teški oblik diskriminacije.

Smatramo da je od naročite važnosti da zakonodavac u svim zakonima koje donosi u antidiskriminacionim odredbama posebno, između ostalog, propiše i zabranu diskriminacije po osnovu roda, rodnog identiteta i seksualne orijentacije. Za pohvalu je to što je zakonodavac prepoznao tu važnost, pa je tako u više zakona koji su usvojeni proteklih godina u antidiskriminacionim odredbama seksualna orijentacija, rod i rodni identitet označena kao lično svojstvo po kom je zabranjena diskriminacija.

Zabrana diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije propisana je u sledećim zakonima:

- Zakon o radu
- Zakon o socijalnoj zaštiti
- Zakon o učeničkom i studentskom standardu
- Zakon o visokom obrazovanju
- Zakon o zabrani diskriminacije
- Zakon o elektronskim medijima
- Zakon o javnom informisanju i medijima
- Zakon o mladima
- Zakon o oglašavanju

Zabrana diskriminacije po osnovu roda i rodnog identiteta propisana je u sledećim zakonima:

- Zakon o zabrani diskriminacije
- Zakon o elektronskim medijima
- Zakon o mladima
- Zakon o oglašavanju
- Zakon o policiji

Sloboda okupljanja

Sloboda okupljanja je Ustavom zajemčeno pravo. Država je uživanje ovog prava i slobode obezbedila pripadnicima/cama LGBT populacije u 2015. godini u kojoj su održani Prvi lezbejski marš, Parada ponosa i prvi Trans prajd, koji su protekli mirno i bez većih incidenata. Međutim, činjenica da se takvi skupovi i dalje smatraju skupovima visokog bezbednosnog rizika i da su za njihovo obezbeđivanje i dalje potrebne jake policijske snage govori o tome da kao društvo moramo učiniti još mnogo da bi se podigla svest najšire javnosti da su homofobija i transfobija vrlo štetne i nepoželjne društvene pojave i da bi najšira javnost razumela da su pripadnici LGBT populacije jednaki i ravnopravni sa svim građanima Republike Srbije, te da je svaki oblik nasilja i diskriminacije LGBT populacije nedopustiv.

Prvi lezbejski marš

Prvi Lezbejski marš na ovim prostorima organizovan je u aprilu 2015. godine isključivo za žene i okupio je oko stotinu žena, uključujući i Romkinje iz Niša i Novog Bečeja, te aktivistkinje iz Francuske lezbejske mreže koje su zajedno hodale ulicama Beograda prvi put isključivo za lezbejska prava i vidljivost lezbejki u društvu. Ovo je bio završni događaj u okviru Manifestacije Lezbejskog proleća, četvorodnevno događaja koji je okupio više od sto žena iz Srbije, regiona i sveta. "Lezbejski marš koji predstavlja vrhunac programa Lezbejskog proleća smo organizovale jer smatramo da su lezbejke generalno višestruko nevidljive u društvu. Mi smo tu, na protestima, a nema nas. Na radničkim protestima, na ženskim protestima, na Prajdu... Nigde nema lezbejki i uvek je neka druga scena u prvom planu. Izuzetno je važno da žene generalno, prvenstveno lezbejke, a onda i sve drugarice koje su heteroseksualne, biseksualne, kvir, zauzmu javni prostor same" (Ana Pandej, aktivistkinja i jedna od organizatorki Lezbejskog proleća).

Parada ponosa i Trans prajd

Dana 20. septembra 2015. godine u organizaciji Udruženja građana/ki "Parada ponosa Beograd" održana je Parada ponosa, na kojoj se po prvi put okupio veći broj političara i političarki, ali i umetnika i drugih ljudi iz javnog života. Prisutni su bili ministarka za evropske integracije Jadranka Joksimović, ministar kulture i informisanja Ivan Tasovac, gradonačelnik Beograda Siniša Mali, poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković, član skupštinskog Odbora za ljudska i manjinska prava Meho Omerović, šef delegacije EU u Srbiji Majkl Devenport, američki ambasador Majkl Kirbi, član parlamenta Evropske unije Knut Flekenštajn, lider Liberalno demokratske partije Čedomir Jovanović, funkcioner Socijaldemokratske partije (SDS) Nenad Konstantinović, predsednik pokreta "Dosta je bilo" Saša Radulović, dramska spisateljica Biljana Srbljanović i drugi.²

Istog dana, u organizaciji "Gej-lezbejskog info centra" i UG "Egal" održan je i prvi Trans prajd, da bi se javnosti ukazalo na specifične probleme s kojima se susreću transrodne i transpolne osobe.

Pravo na život bez nasilja

Pravo na život bez nasilja je jedno od osnovnih ljudskih prava. Nasilje prema LGBT populaciji je i dalje jedan od najtežih problema koji ljudi imaju. Prisutno je svuda, u porodici, na radnom mestu, u javnom prostoru i u svim oblicima (psihološko, fizičko, ekonomsko, institucionalno, govorničko u medijima).

Poslednjih par godina učinjeni su ozbiljni napori od strane države da se stvori solidan normativni okvir u kom će LGBT osobe biti zaštićene od nasilja. Tako je članom 54a Krivičnog zakonika propisano da ukoliko je krivično delo učinjeno iz mržnje, između ostalog, zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, sud ima obavezu da tu okolnost ceni kao otežavajuću okolnost prilikom odmeravanja kazne.

Poseban problem o kome se generalno malo govori čak i u organizacijama koje se bave LGBT pravima jeste problem nasilja u istopolnim vezama. Porodičnim zakonom je propisana zaštita od nasilja u porodici i propisane su mere zaštite koje se mogu izreći u slučaju nasilja u porodici. Članovima porodice koji mogu tražiti mere zaštite od nasilja u porodici smatraju se, između ostalih, i lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi. To znači da aktivno legitimisana lica za pokretanje postupka za izdavanje mera zaštite od nasilja u porodici mogu biti i lica koja su bila ili jesu u istopolnoj vezi s osobom koja je nasilna. Ovo svakako podrazumeva, pre obraćanja sudu, da ta lica moraju biti osnažena i podržana da svoje pravo na život bez nasilja izbore pred nadležnim institucijama, u čemu organizacije koje se bave LGBT pravima treba da odigraju značajnu ulogu.

Nažalost, Krivični zakonik partnere u istopolnim vezama ne smatra članovima porodice koji spadaju u krug lica prema kojima se može izvršiti krivično delo nasilja u porodici. U budućnosti bi svakako trebalo insistirati na izmenama Krivičnog zakonika i uvrščavanju partnera u istopolnim vezama u krug članova porodice koji se štiti kroz krivično delo nasilja u porodici.

U 2015. godini zabeležena su dva napada o kojima je najšira javnost obavestena. Jedan je napad na gej aktivistu Predraga Azdejkovića u gradskom prevozu, a drugo je napad na četiri lezbejske aktivistkinje u kaficu. To su slučajevi u kojima su napadnuti aktivisti i koji su javnost upoznali i upozorili na nasilje s kojim se suočavaju LGBT osobe. Naravno, tamna brojka je daleko veća jer se ljudi plaše prijavljivati nasilje koje trpe zbog svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, jer to nužno podrazumeva da otvoreno govore o svojoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Stoga je nužno LGBT osobe osnaživati da svoje prava ostvaruju pred nadležnim institucijama. S druge strane, to podrazumeva adekvatan odgovor od strane nadležnih institucija, koje svako prijavljeno nasilje prema LGBT osobama moraju pažljivo ispitati i učiniti sve da se odgovorni pronađu i procesuiraju. Pri tom je od posebnog značaja da se zaposleni u tim institucijama odnose prema LGBT osobama s poštovanjem i uvažavanjem jer je to preduslov za građenje poverenja kod LGBT osoba prema institucijama.

Pravo na brak i regulisanje istopolnih zajednica

U Srbiji, kao i u bilo kojoj drugoj zemlji, postoji mnogo ljudi koji žive u trajnim istopolnim vezama. Međutim, uprkos stvarnosti i dalje ne postoji zakon koji pravno uređuje istopolne zajednice. To ovim ljudima prouzrokuje mnoge svakodnevne praktične probleme. Ustav Republike Srbije brak definiše kao zajednicu života između muškarca i žene. To znači da dok se ne izmeni Ustav, licima u istopolnim vezama ne bi moglo biti priznato pravo na brak. Međutim, to je pitanje koje se mora zakonski regulisati.

LABRIS je 21. 10. 2015. godine u okviru Nedelje parlamentarizma organizovao javnu raspravu na temu Nacrta Zakona za registrovane istopolne zajednice i raspravu na temu zašto je taj zakon značajan.

² Izvor: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=09&dd=20&nav_id=1041589

Evropski sud za ljudska prava je u julu 2015. godine doneo vrlo značajnu presudu u predmetu Oliari i drugi protiv Italije (Case of Oliari and others vs. Italy – Applications nos. 18766/11 and 36030/11)³, u kom je konstatovao da Italija podnositeljima predstavke (tri para koja žive u istopolnoj zajednici) nije osigurala odgovarajući pravni okvir koji bi omogućavao zakonsko uređenje njihovog odnosa. Iako je ova presuda formalno pravno obavezujuća samo za Italiju, nesumnjivo će imati uticaj na sve članice Saveta Evrope, pa i Srbiju, jer se sada od svih država članica očekuje da pravno uredi istopolne zajednice. Ne zahteva se da istopolnim parovima bude priznato pravo na brak, ali se zahteva da se njihova zajednica zakonski uredi. Ovo je prvi put da je Evropski sud za ljudska prava izneo stav da istopolne zajednice moraju biti zakonski regulisane. To ukazuje na jednu novu praksu suda, kojom se počinje menjati stav da pravo na brak lica u istopolnim zajednicama predstavlja pitanje koje spada u domen slobode odlučivanja države ugovornice.

Prava trans osoba

Trans osobe su među najmarginalizovanijim i najdiskriminisanijim osobama u društvu i često su izložene vrlo ozbiljnom nasilju. U izrazito patrijarhalnom, rodno binarnom kontekstu ovdašnjeg društva bilo kakvo iskoračenje iz rodne uloge zasnovane na polu predstavlja jedan od najvećih tabua i izaziva ogromne otpore i predrasude. Trans osobe, često od najranijeg detinjstva, izražavaju „rodno netipično“ ponašanje, što ih izlaže vršnjačkom zlostavljanju, odbacivanju, izolaciji, a neretko se suočavaju i sa nerazumevanjem u primarnoj porodici, što značajno utiče na celokupan proces razvoja, posledično na školovanje, kasnije mogućnosti zaposlenja, tretmana na radnom mestu, kao i na sve ostale sfere života. Kako su promene, naročito u fazama „tranzicije“, vidljive, te se mnoge trans osobe u pogledu pojavnosti i drugih dimenzija identiteta ne uklapaju u rodno binarni obrazac, nesumnjivo je da ih to neprestano izlaže višeslojnoj diskriminaciji i nasilju u sredini u kojoj žive. Istovremeno postoji veoma mali broj osoba koje su upoznate sa složenom problematikom sa kojom se trans osobe svakodnevno suočavaju, a koje u okviru servisa i institucija u kojima rade mogu pružati adekvatnu podršku. Krucijalni problem je i dalje vezan za nepostojanje zakonskih rešenja koja bi štitila prava trans osoba i brzu promenu ličnih dokumenata. Dosadašnja haotična, neujednačena praksa po ovom pitanju je trans osobe izuzetno iscrpljivala, uskraćujući im pravo na rad, direktno ili indirektno, usled dužine trajanja, kao i usled neadekvatnog tretmana od strane zaposlenih u nadležnim ustanovama. Iako se trans osobe suočavaju sa mnoštvom problema od najranijih faza svog života, upravo su administrativno-birokratske procedure ono što najčešće prijavljuju kao najveću prepreku u ostvarivanju svojih prava.⁴

LGBT PRAVA I NEZAVISNI DRŽAVNI ORGANI

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Podaci o seksualnoj orijentaciji su naročito osetljivi podaci o ličnosti čiji su uslovi za obradu vrlo strogi.

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti primio je od Zavoda za zdravstvenu zaštitu studenata Novi Sad obaveštenje da je Zavod u svemu postupio po rešenju Poverenika koje mu nalaže da prestane sa obradom i da izvrši brisanje podataka o ličnosti

3 [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156265&sa=X&ved=0CDUQ9QEwD2oVChMlwlCr1bn2xglVI75yCh186Qh-#{\"it emid\":\[\"001-156265\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156265&sa=X&ved=0CDUQ9QEwD2oVChMlwlCr1bn2xglVI75yCh186Qh-#{\)

4 (Milan Đurić: „Analiza položaja transpolnih osoba u Srbiji u vezi sa ostvarivanjem ličnih i drugih prava“-dostupno na <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/analize/analiza-propisa-od-zna%C4%8Daja-za-pravni-polo%C5%BEaj-transpolnih-osoba>).

koje je bez pravnog osnova prikupio putem upitnika koje su studenti popunjavali u toku 2015. godine prilikom sistematskog pregleda.

Prethodno je Poverenik, povodom predstavke Gej lezbejskog info centra u kojoj je navedeno da Zavod nezakonito prikuplja podatke o seksualnoj orijentaciji, sproveo postupak nadzora nad sprovođenjem i izvršavanjem Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.

Prilikom vršenja nadzora ovlašćena lica Poverenika su utvrdila da zavod čuva 1780 primera upitnika, koji pored identifikacionih podataka sadrži i odgovore na pitanja o seksualnoj orijentaciji, kao i odgovore na niz drugih pitanja koje se odnose na psihofizičko, odnosno zdravstveno stanje.

Reč je o podacima koji po Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti spadaju u kategoriju tzv. naročito osetljivih podataka i koji se shodno tome mogu obrađivati samo na osnovu slobodnog, pismenog pristanka lica, uz uslov da je lice prethodno obavješteno o svrsi i svim drugim relevantnim pitanjima u vezi s obradom. Samo izuzetno, ovi podaci se mogu obrađivati bez pristanka, kad je to zakonom izričito predviđeno.

S obzirom da ti uslovi nisu ispunjeni, radi se o nedozvoljenoj obradi podataka, pa je Poverenik naložio da se s njom prestane i da se preduzmu druge odgovarajuće mere.⁵

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

Postupak protiv Aleksandra Martinovića

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Brankica Janković obustavila je postupak koji je pokrenut po pritužbi zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije protiv Aleksandra Martinovića jer uživa poslanički imunitet. Aleksandar Martinović je upravo prilikom izbora novog Poverenika za zaštitu ravnopravnosti na sednici Narodne skupštine održanoj dana 26. 5. 2015. izneo niz diskriminatornih i uvredljivih izjava na račun LGBT populacije. Kako je navedeno u saopštenju poverenice, u postupku po pritužbi zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije Janković je donela zaključak kojim se postupak protiv Martinovića obustavlja zbog postojanja poslaničkog imuniteta prema članu 103. Ustava Srbije. Bez obzira na obustavljanje postupka, poverenica je apelovala da narodni poslanici, kao i svi drugi državni funkcioneri i organi javne vlasti treba da budu svesni uloge koju imaju u promovisanju ravnopravnosti i tolerancije.

“Narodni poslanici moraju da budu svesni posebne odgovornosti i težine izgovorene reči i neprihvatljivo je da iznose diskriminatorne, uvredljive i omalovažavajuće stavove. Njihova ustavna i zakonska dužnost je da poštuju zabranu diskriminacije i ravnopravnost svih građana Srbije”, istaknuto je u saopštenju poverenice.

Kako je istaknuto, slučaj u kojem je podneta pritužba protiv lica koje uživa poslanički imunitet, predstavljao je povod da se poverenica Janković, u skladu sa zakonskim ovlašćenjima, obrati predsednici parlamenta. Janković se Maji Gojković obratila preporukom da se budućim izmenama Poslovnika i kodeksa ponašanja poslanika obezbedi poštovanje načela zabrane diskriminacije i uvede disciplinska odgovornost za njegovo nepoštovanje. Time bi se, stoji u saopštenju, doprinelo suzbijanju diskriminacije i unapređenju ravnopravnosti, što je jedan od prioriteta države Srbije i čitavog društva.⁶

5 <http://www.poverenik.rs/ysaopstenja-i-aktuelnosti/2164-nebriga-drzave-za-narocito-osetljive-podatke-o-licnosti.html>

6 <http://rs.n1info.com/a94275/Vesti/Poverenica-obustavila-postupak-protiv-Martinovica.html>

Postupak protiv dnevnih novina koji pišu na način kojim se vređa dostojanstvo pripadnika LGBT populacije

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je donela mišljenje u postupku povodom pritužbi 13 organizacija civilnog društva i jedne građanke protiv dnevnih novina, povodom naslovne strane i teksta pod nazivom „Šokantan predlog Ombudsmana: Pederi u Srbiji da usvajaju decu?!“. U toku postupka je utvrđeno da se ovaj tekst odnosi na analizu Radne verzije Predloga zakona o rodnoj ravnopravnosti, koja između ostalog predviđa jednakost prilikom prava na usvajanje i legalizaciju tzv. „surogat majki“. Analiza naslova i podnaslova („Šokantan predlog Ombudsmana: Pederi u Srbiji da usvajaju decu?!“, „Sporne odredbe Prve verzije zakona o rodnoj ravnopravnosti“, „Skandalozno podmetanje“) pokazala je da se čitaocima šalje poruka da pravo na usvajanje deteta bez diskriminacije i pravno regulisanje tzv. „surogat majčinstva“, predstavlja negativnu društvenu pojavu. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da su naslovom teksta „Šokantan predlog Ombudsmana: Pederi u Srbiji da usvajaju decu?!“, kao i podnaslovom u tekstu „Skandalozno podmetanje“, koji je objavljen u ovom listu, izražene ideje i stavovi koji su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo osoba drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, odnosno, da su odabirom naslova i podnaslova teksta prekršene odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Zbog toga je dnevnim novinama preporučeno da ubuduće ne objavljuju priloge koji su uznemirujući i ponižavajući i kojima se vređa dostojanstvo pripadnika i pripadnica LGBT populacije, kao i da vode računa da u okviru svojih redovnih poslova i aktivnosti ne krše zakonske propise o zabrani diskriminacije.⁷

Postupak protiv Generalštaba Vojske Srbije i Ministarstva odbrane zbog uvredljivog i ponižavajućeg postupanja prema transpolnoj osobi

Pritužbu je podnelo udruženje građana uz saglasnost transpolne osobe, koja je bila major Vojske Srbije, zbog diskriminatornog stava iznetog u naredbi o prestanku profesionalne vojne službe. U toku postupka utvrđeno je da je Uprava za ljudske resurse Generalštaba Vojske Srbije, uz predlog načelnika Generalštaba za prestanak profesionalne vojne službe podnositeljke pritužbe, uputila dopis Ministarstvu odbrane, u kojem je navedeno da je kod podnositeljke pritužbe „ustanovljena psihijatrijska dijagnoza koja može uzrokovati štetne posledice po ugled Vojske Srbije“. Postupajući po ovom predlogu, ministar odbrane je doneo naredbu o prestanku profesionalne vojne službe majora, u kojoj je takođe navedeno da je „ustanovljena psihijatrijska dijagnoza koja može uzrokovati štetne posledice po ugled Vojske Srbije“. Poverenica za zaštitu ravnopravnosti dala je mišljenje da je iznošenjem ovakvog stava prekršena odredba Zakona o zabrani diskriminacije, kojom je propisana zabrana uznemiravanja i ponižavajućeg postupanja. Preporučeno je da Generalštab Vojske Srbije i Ministarstvo odbrane upute podnositeljki pritužbe pisano izvinjenje i da preduzmu mere za smanjenje transfobije, povećanje tolerancije i sprečavanje diskriminacije prema transpolnim i transrodnim vojnim licima i licima zaposlenim u Ministarstvu odbrane. Po ovoj preporuci je postupljeno.⁸

Pritužbe Povereniku za zaštitu ravnopravnosti po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta

U Redovnom godišnjem izveštaju Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2015. godinu⁹ navedeno je sledeće: „Od ukupnog broja pritužbi koje su podnete tokom 2015. godine, 31 pritužba podneta je zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, čime je procenat pritužbi po

ovom osnovu porastao na 4,8% u odnosu na prošlogodišnjih 2,6%. Imajući u vidu da je broj pritužbi po ovom osnovu u 2014. godini iznosio svega 18, može se reći da postoji određeni porast broja pritužbi zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije. Ipak, ni ovaj broj pritužbi ne oslikava položaj LGBT populacije u Srbiji, koja je jedna od najugroženijih društvenih grupa.

Najveći broj pritužbi, više od 50%, podnele su organizacije civilnog društva, što je razumljivo, imajući u vidu da postoji veliki strah kod LGBT osoba od viktimizacije i stigmatizacije. To je ujedno i uzrok nedovoljnog broja pritužbi po ovom osnovu, imajući u vidu da su LGBT osobe neretko zabrinute i za ličnu bezbednost.

Najviše pritužbi po ovom osnovu odnose se na oblast javnog informisanja, čak 21 pritužba zbog seksualne orijentacije i 17 pritužbi zbog rodnog identiteta.

Analizom sadržine pritužbi po osnovu seksualne orijentacije, mogu se izdvojiti najvažniji izazovi na putu ostvarivanja prava na jednakost LGBT osoba. To su zaštita lične bezbednosti i efikasna borba protiv nasilja nad LGBT osobama, zaštita od diskriminacije na radnom mestu i poštovanje dostojanstva u javnom prostoru. Kada su u pitanju trans osobe, kao smetnja ravnopravnom uključivanju u društvene tokove, dodatno se otvara pitanje izdavanja ličnih dokumenata, odnosno zakonskog priznanja rodnog identiteta.“

ZAKLJUČAK

Iako su tokom poslednjih godina napravljeni ozbiljni pomaci u poboljšanju položaja LGBT osoba i dalje postoje brojni problemi. Najvažnije preporuke za dalji napredak položaja i prava LGBT osoba su:

- Osnaživati LGBT osobe da prijavljuju nasilje i da svoja prava ostvaruju pred nadležnim institucijama
- Potrebno je dodatno edukovati i senzibilisati zaposlene u nadležnim institucijama o položaju LGBT osoba
- Zakonski regulisati istopolno partnerstvo
- Zakonski regulisati promenu dokumenata za transpolne osobe na brz i efikasan način i zakonski priznati trans identitete.

⁷ Dostupno na: <http://www.ravnopravnost.gov.rs/sr/izve%C5%A1taji/izve%C5%A1taji>

⁸ Isto

⁹ Isto

